

Стась Марк Едуардович,
студент 2-го курсу магістратури Навчально-наукового інституту
права Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного права
Навчально-наукового інституту права Київського національного
університету імені Т. Г. Шевченка Щербина Б. С.

СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення воєнного стану в Україні спричинило зміни в правовому регулюванні в багатьох сферах. Виключенням не стали і відносини спадкування, зокрема прийняття спадщини.

Відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від особи, яка померла, (спадкодавець) до особи (осіб), що набувають право на спадщину (спадкоємці) [1]. За загальними правилами, встановленими статтею 1268 ЦК України, спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК України, він не заявив про відмову від неї. Згідно з ч.1 ст. 1268 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

З початком війни законодавцем було зупинено перебіг шестимісячного строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття на весь час дії воєнного стану. Так, була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 164 від 28.02.2022 року «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Окрім того, Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 № 1118/5, що набрав чинності 19.03.2022, були внесені зміни в Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року № 296/5.

Станом на сьогодні, особливості спадкування під час воєнного стану регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 719 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану». Зокрема, відповідно до цієї постанови та роз'яснень Міністерства юстиції України від 11 липня 2022 року, з 29 червня 2022 року діють нові зміни щодо строків оформлення спадщини під час воєнного стану. Так, перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 місяці [2].

Тобто до загальних 6 місяців на прийняття спадщини додаються ще 4 місяці, загалом 10 місяців, але якщо воєнний стан припиняється або скасовується, то строк для прийняття (відмови від) спадщини може становити і менше 10 місяців. Наприклад, якщо людина померла 01 лютого 2022 року, тоді строк для прийняття (відмови від) спадщини спливає 01 грудня 2022 року.

Що стосується свідоцтва про право на спадщину, то зазвичай воно видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини. Тим не менш, враховуючи зміни в законодавстві, прийняті під час воєнного стану, на даний момент воно видається лише тим спадкоємцям, в яких цей строк завершився до 06.03.2022 року. Якщо ж строк видачі свідоцтва про право на спадщину припадає на дати після 06.03.2022 року, то документ буде оформлено через 10 місяців від дати смерті людини. Знову ж таки, у разі припинення або скасування воєнного стану строк може зменшитися [3].

Варто зазначити, що наразі спадковий реєстр функціонує не у всіх адміністративно-територіальних одиницях. Зокрема, наказом Міністерства юстиції України № 386/37722 від 05 квітня 2022 р. «Про затвердження Переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану», останні зміни до якого вносилися 19 вересня 2022 р., визначено, що доступ реєстрів обмежено в окремих частинах Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Харківської, Херсонської областей та АРК [4]. Відповідно, в цих областях України не функціонує і спадковий реєстр.

Водночас в умовах воєнного стану нотаріус має право завести спадкову справу і не використовуючи Спадковий реєстр, якщо на

певній території до нього обмежений доступ. При цьому, після відновлення функціонування такого реєстру нотаріусу протягом п'яти робочих днів потрібно здійснити всі необхідні перевірки. Для мінімізації зловживань у сфері спадкування, в разі заведення спадкової справи без використання Спадкового реєстру (та відновлення доступу до нього), нотаріус не має права видавати Свідоцтво про право на спадщину.

Надзвичайно полегшило і спростило реалізацію прав громадян, які мали вимушено покинути звичні місця проживання, надання законодавцем можливості під час дії воєнного стану для заведення спадкової справи звернутися до будь-якого нотаріуса на території України, не застосовуючи територіальну прив'язку останнього місця проживання померлого [5].

Крім того, ті громадяни, які були вимушені виїхати за кордон, також ніякне обмежені у своїх правах на території України, зокрема в частині прийняття спадщини. Так, якщо на території України відкрилася спадщина, право на яку має особа, що виїхала за кордон, така особа може звернутися до посольства або консульства України в державі її перебування та засвідчити свій підпис на заяві про прийняття спадщини.

Також існує можливість засвідчити заяву про прийняття спадщини у іноземного нотаріуса із подальшим проставленням на такому документі апостилю (або консульської легалізації). Після цього така заява може бути надіслана засобами поштового зв'язку до нотаріуса на території України, після чого спадкова справа буде відкрита у загальному порядку.

Як додатковий варіант, для спрощення комунікації між нотаріусом та спадкоємцем, які якби знаходяться в різних країнах, особа, яка перебуває за кордоном, має право шляхом видачі довіреності уповноважити адвоката (юриста) здійснювати в подальшому усі необхідні дії для ведення спадкової справи, в інтересах спадкоємця.

Що стосується заповітів, то їх посвідчення в умовах воєнного стану в принципі здійснюється за звичайною процедурою. З початком війни Постановою КМУ від 6 березня 2022 року нотаріусам було дозволено засвідчувати справжність підпису на заповітах, оформлених без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білих аркушах паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитів нотаріуса, але цю можливість було скасовано з 28 квітня 2022 року [5].

Наразі заповіт може бути посвідчений уповноваженою особою органу місцевого самоврядування; командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів; головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями закладів охорони здоров'я.

Цей перелік є найбільш поширеним під час посвідчення заповітів, хоча і не є вичерпним. Повний перелік осіб та процедура посвідчення заповітів суб'єктами, відмінними від нотаріуса, регулюється Порядком посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених.

Отже, розглянувши зміни в законодавстві, які відбулися після введення в Україні воєнного стану, хочеться підсумувати, що за цей час сфера спадкування хоча і зазнала змін, спадкові правовідносини все рівно залишаються повністю врегульованими в правовому полі, а зміни спрямовані на те, щоб максимально забезпечити права та інтереси громадян. При цьому, для захисту своїх прав спадкоємцям і кредиторам варто знати всі законодавчі новели, що регулюють питання спадкування. Незважаючи на те, що строки на прийняття спадщини наразі подовжено, зволікати із оформленням спадщини не варто.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 719 від 24 червня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-%D0%BF#Text>
3. Щодо деяких питань нотаріату в умовах воєнного стану: Лист Міністерства юстиції України N 55476/37.1/32-22 від 11.07.2022 р.. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37215>
4. Про затвердження Переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану: Наказ Міністерства юстиції України № 386/37722 від 05 квітня 2022 р.. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37722?an=7>
5. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 209 від 6 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>